

Gruusiast kohalolnu pilguga

Kaupo Känd

Esindus Euroopa Liidu juures

Euroopa Liidu huvi Gruusia vastu on viimasel paaril aastal tuntavalt tõusnud. Kindlasti on üks põhjus ELi laienemine ning uute liikmesriikide kõrgendatud huvi Lõuna-Kaukaasia piirkonna julgeolekupoliitiliste arengute vastu. Omapoolse tõuke andis ka 2003. aasta lõpus toimunud Rooside revolutsioon Gruusias, mis tõi võimule demokraatlikud jõud ning lõi eeldused radikaalseteks reformideks ja riigi moderniseerimiseks. 90ndate alguse kodusõjad ning Shevardnadze korruptiivne režiim pärssisid tuntavalt Gruusia arengut ning jätsid riigi mitmes valdkonnas 90ndate alguse tasemele.

2003. aasta detsembris heaks kiidetud Euroopa julgeolekustrateegias on märgitud, et vägivaldsed või külmutatud konfliktid, mis asuvad Euroopa vahetus naabruses, kujutavad endast ohtu kogu regiooni julgeolekule ning seetõttu peaks EL aktiivsemalt sekkuma Lõuna-Kaukaasia konfliktide lahendamisse. Lõuna-Kaukaasia eriesindaja määramine 2003. aasta juulis oli oluliseks sammuks julgeolekustrategia elluviimisel ning märgiks ELi suurenenud huvist kogu regiooni vastu. Esimeseks ELi eriesindajaks sai kogunud Soome diplomaat Heikki Talvitie.

2004. aasta juunis otsustas Euroopa Liit kaasata Lõuna-Kaukaasia riigid Euroopa naabruspoliitikasse. 2005. aasta märtsis avaldas Euroopa Komisjon Gruusia raporti, milles soovitakse töötada välja Gruusia naabruspoliitika tegevuskava. Hetkel käivad läbirääkimised selle tegevuskava üle ning loodetavasti võetakse see vastu 2006. aasta alguses. Gruusia tegevuskava prioriteedid on õigusriigi tugevdamine ja inimõiguste kaitse, demokraatlike struktuuride ja pluralismi tugevdamine, ärikliima parandamine ja riikliku sektori moderniseerimine, majanduse tugevdamine, maksu- ja tollisüsteemi reform ning korruptsioonivastane võitlus, läbipaistev privatiseerimine, vaesuse vähendamine ja jätkusuutlik areng, konfliktide lahendamise toetamine, riikidevahelisele regionaalsele koostööle kaasaaitamine jne.

EUJUST THEMIS

Oluline läbimurre Euroopa Liidu nn teise samba (ühine välis- ja julgeolekupoliitika) kohaolekust Lõuna-Kaukaasias toimus 2004. aasta suvel, mil Ülemkogu, tulles vastu

Gruusia valitsuse palvele, otsustas saata Gruusiasse ELi õigusriigi missiooni EUJUST THEMIS. ESDP (*European Security and Defence Policy*) missiooni lähetamine andis kõigile osalistele selge sõnumi: EL on pühendunud selle piirkonna arengule ning soovib seal aktiivsemat rolli.

ELi välispoliitika juht Javier Solana on seda missiooni nimetanud oluliseks versta-postiks nii Euroopa Liidu kui ka Gruusia jaoks. Tõepoolest, tegemist oli ajaloolise missiooniga: esiteks oli see esimene Euroopa Liidu õigusriigi-missioon ja teiseks esimene ESDP missioon endise Nõukogude Liidu territooriumil. Missiooni loomise algstaadiumis mängisid olulist rolli uued liikmesriigid, eriti Leedu, kellel on ajalooline side ja kõrgendatud huvi kogu regiooni julgeolekupoliitiliste arengute vastu. Tänu sellele läbimurdele võime täna skeptiseta rääkida uutest võimalikest ELi missioonidest endise NSV Liidu aladel, olgu selleks Kõrgõzstan, Transnistria või mõni muu konfliktipiirkond.

EUJUST THEMISe peaesmärk oli Gruusia õigussüsteemi reformi toetamine lähiaastate reformistrateegia väljatöötamise nõustamise läbi. Missiooni juhtis Balkani missioonide kogemusega Prantsuse kohtunik Sylvie Pantz ning missioon koosnes ELi liikmesriikide õigusriigi ekspertidest (kohtunikud, prokurörid jne). Eestist osales poliitilise nõunikuna allakirjutanu.

Eksperdid nõustasid Gruusia justiitsministri juhitud kõrgetasemelist töögrupp ja Gruusia õigusinstitutsioonide juhte (peaprokurör, ülemkohtunik, ombudsman) ja parlamendi liikmeid lähiaastate õigussüsteemi reformi strateegia väljatöötamises. Eksperdid jaotusid üheksa alagrupi vahel, kes kõik valmistasid ette oma valdkonna reformi kontseptsiooni. Tuleb tunnistada, et seoses institutsionaalsete ja isikutevaheliste ebakõladega polnud alagrupi kontseptsioonid sageli üksteisega kooskõlas ning olid teatud aspektides isegi vasturääkivad. Kõige keerulisem oligi tuua kõik osalised ühise laua taha ning jõuda kõiki rahuldava kompromissini.

Üheks väljakutseks oli tähtaegadest kinnipidamine, sest missiooni edukus sõltus mandaadi õigeaegsest täitmisest. Olukorra tegi keeruliseks ministrite ja institutsiooni juhtide sagedane vahetumine. Sageli lahkusid koos juhtkonnaga ka eksperdid, mistõttu läks kaduma professionaalne teadmised ning institutsionaalne mälu. Pea kaks aastat pärast Rooside revolutsiooni pole Gruusia riiklikud institutsioonid ikka veel stabiliseerunud ning ilmselt jätkub radikaalne personalivahetus veel mõnda aega. Tuginedes üheksa alagrupi kontseptsioonidele, koostas kõrgetasemeline töögrupp konsolideeritud Gruusia õigusriigi reformi strateegia, mis kiideti heaks nii valitsuse kui ka presidendi poolt. Vaatamata keerulisele olukorrale, saavutas EUJUST THEMIS eesmärgi ning lõpetas tegevuse ettenähtud ajal 2005. aasta juulis. Vastavalt missiooni juhi Pantzi ja ELi esindaja Talvitie soovitusele, otsustas EL jätkata Gruusia toetamist

õigusriigi valdkonnas, jättes kaks EUJUST THEMISe eksperti (Poola ja Läti) nõustama reformi strateegia rakendamise tegevuskava koostamist ning vaatlema strateegia elluviimist. Strateegia rakendamise tegevuskavast saab ka Euroopa naabruspoliitika tegevuskava keskne element.

Külmutatud konfliktid

Gruusia praeguse valitsuse esmaseks prioriteediks on Lõuna-Osseetia ja Abhaasia külmutatud konfliktide rahumeelne lahendamine ning Gruusia territoriaalse terviklikkuse taastamine. Sisepoliitiliselt on Gruusiale oluline saavutada enne 2008. aasta parlamendi- ning 2009. aasta presidendivalimisi läbimurre vähemalt ühes konfliktipiirkonnas. Arvestades hetke poliitilist situatsiooni peaks esimene läbimurre olema võimalik Lõuna-Osseetias. Keerulisem tundub leida lahendust Abhaasia probleemile. Tuleb tõdeda, et viimase kümnendi *status quo* on mõjunud negatiivselt kogu Gruusia arengule, sealhulgas ka Abhaasiale ja Lõuna-Osseetiale. Nii Gruusia kui ka nende regioonide majandus on pärsitud. Vaatamata rahuvalvejõudude kohalolekule on mõlemas konfliktipiirkonnas täheldatud relvastuse ja sõjatehnika kasvu, vohavad korruptsioon ning illegaalne äritegevus, sealhulgas relvaäri.

Gruusia parlamendi 2005. aasta 11. oktoobri resolutsioonis on märgitud, et kui ei toimu edasiminekut Lõuna-Osseetia küsimuses 2006. aasta veebruariks ning Abhaasia küsimuses 2006. aasta juuliks, nõuab Gruusia parlament käimasolevate rahuvalveoperatsioonide peatamist, vastavate rahvusvaheliste lepingute tühistamist ning läbirääkimisstruktuuride laialisaatmist. Gruusia parlament on kutsunud valitsust üles tegema kõik selleks, et jätkuvalt tagada turvalisus konfliktipiirkondades, ning soovib laiemat rahvusvahelist rahuvalvejõude kohalolekut Lõuna-Osseetias ja Abhaasias.

Euroopa Liit on seotud nendele konfliktidele rahumeelse lahenduse leidmisega eelkõige läbi Lõuna-Kaukaasia eriesindaja tegevuse. Euroopa Liidu roll regioonis ja võimaliku toetuse suurus ning modaalsused sõltuvad liikmesriikide poliitilisest tahtest ja pühendumusest. Kuna Venemaal on jätkuvalt oluline roll külmutatud konfliktide lahendamisel endise NSV Liidu territooriumil, siis lähiaastatel saab nendele konfliktidele rahumeelse lahenduse leidmine Euroopa Liidu ja Venemaa suhete proovikiviks.

Gruusiale on endiselt tähtis ka Gruusia-Vene piiri julgeolek ja kontroll. Nagu teada, ei pikendanud OSCE Venemaa veto tõttu piirivaatlusoperatsiooni mandaati Gruusias. Pärast OSCE operatsiooni lõppemist ning vastuseks Gruusia palvele otsustas Euroopa Liit toetada Gruusia piirivalvet eriesindaja Talvitie büroo tugevdamise kaudu. Eelmise aasta septembrist tugevdatigi eriesindaja bürood ELi piirivalve ekspertidega, kelle ülesandeks on toetada Gruusia piirivalvevõimekuse suurendamist ja reformide nõustamist. On tõsi, et ELi eriesindaja alluvuses olev piirivalveekspertide meeskond pole ESDP missioon ning on tunduvalt väiksem kui Gruusia lootis, kuid ometi tagab

see ELi toetuse Gruusia piirivalve reformimisele ning rahvusvahelise kohaloleku nii Tbilisis kui ka riigi teistes piirkondades.

Mis saab Gruusiast?

Praegusel Gruusia valitsusel on selge soov lõimuda lähitulevikus NATOga ning kauges perspektiivis Euroopa Liiduga. President Saakashvili on karismaatiline ja endiselt väga populaarne liider, kellel on reformide läbiviimiseks rahva enamuse toetus. Samas tuleb märkida, et tavakodanikud, kes lootsid Rooside revolutsioonilt kiireid muutusi ning hüppelist elustandardi tõusu, on pettumas revolutsiooni tulemis. Eesti eksperdid saavad tänu oma kogemusele ning teadmistele olla tõhusateks nõustajateks ning vahendajateks Euroopa Liidu ja Gruusia vahelistes suhetes. Eesti üleminekuaja reformide positiivne kogemus on Gruusiale hädavajalik selleks, et kavandada ja viia läbi reforme mõtestatult ja sihipäraselt. Selleks, et Gruusia saavutaks soovitud sihid, tuleb tal loomulikult ära teha suur kodutöö. Kuid on selge, et Euroopa Liidu, sealhulgas Eesti aktiivne toetus võimaldaks jõuda soovitud sihtideni kiiremini, tõhusamalt ning läbimõeldumalt.